

מבט על, גיליון 762, 3 בנובמבר 2015

התנגדותו של אבו מאזן להכיר בישראל כמדינה יהודית: משמעויות והשלכות

שמואל אבן

בעוד שבשנת 1993 ישראל הכירה באש"ף כמיצגו של העם הפלסטיני, אבו מאזן אינו מכיר בישראל כמדינה יהודית. עמדה זו, הסותרת את העמדה הישראלית, בין היתר, כפי שנוסחה במגילת העצמאות, הובהרה לציבור הישראלי שנים רבות לאחר חתימת הסכמי אוסלו וספק רב אם אלה היו נחתמים אילו הצהירו הפלסטינים על כך בזמנו. לעמדה זו משמעות עמוקה לתוחלת המשא ומתן על הסדר הקבע, משום שמדובר בחתירה פלסטינית לפתרון "שתי מדינות": מדינה פלסטינית עצמאית ובצידה ישראל, כמדינה דו-לאומית (יהודית-פלסטינית) בתחומי ה"קו הירוק"; להבדיל מפתרון של "שתי מדינות לשני עמים", לשיטת ישראל.

"אי אפשר להכיר במדינה יהודית" – כך אמר אבו מאזן, בראיון שנתן ל"אח'באר אל-יום" המצרי ב-30 בנובמבר 2014 (אתר ממר"י, 17 בדצמבר 2014). לדבריו: "נתייצב נגד המפעל הזה לא מתוך עקשנות בלבד, אלא משום שהדבר סותר את האינטרסים שלנו. הראשונים שייזקו מהחוק הזה הם מיליון וחצי ערבים שיוצאו מישראל עקב החוק בשל דתם... יש [גם] סיבה אחרת – [ישראל] לא תאפשר חזרת פליטים. יש שישה מיליון פליטים המבקשים לחזור, ואגב אני אחד מהם. צריכים למצוא פתרונות יצירתיים משום שאי-אפשר לסגור את הדלת בפני מי שרוצה לשוב. ישראל שואפת למדינה יהודית, ודאע"ש חותר למדינה אסלאמית והנה אנו תלויים בין הקיצוניות היהודית לקיצוניות האסלאמית. יהיה לאבו בכר אל-בגדאדי תירוצ להקים מדינה אסלאמית לאחר שיאושר חוק המדינה היהודית".

עוד אמר אבו מאזן: "נתניהו אמר לי אז רעיון [שעלה בישראל] 'מהגהינום' – מנקודת מבטו – שהוא ייתן לי את המשולש [בתחום הקו הירוק] כולל מה שבתוכו. הרי הוא נכבש ב-1949 ואז חיו בו 38 אלף תושבים, ואילו היום יש בו בוודאי 400 אלף תושבים. אמרתי: לא אקח איש. שכח את העניין, משום שבכנות, לא אתיר לאף ערבי לוותר ולא אכריחו לוותר על אזרחותו הישראלית.... מבחינתי [הנושא] הוא קדוש. למשל בפעימה הרביעית בשחרור האסירים הפלסטיניים שלנו – 15 מתוך 30 הם ערביי 1948 [ערביי ישראל]. אמרו לי: קח אותם לגדה המערבית והם יוותרו על אזרחותם. אמרתי להם: בלתי אפשרי, צריך להחזירם לבתיהם, ושיחזיקו באזרחותם".

עמדתו זו תואמת דברים שאמר אבו מאזן ב-2009, בשיחה סגורה עם צוות התמיכה הפלסטיני במשא ומתן בראשות סאייב עריקאת (הפרוטוקול דלף ופורסם ב"גרדיאן" בינואר 2011). לאחר שאבו מאזן אמר, שפלסטינים בירדן, בלבנון וכו' יוכלו לקבל אזרחות במדינה הפלסטינית העתידית, שאל אחד מחברי הצוות, אזרח ישראלי פלסטיני מנצרת, "האם תינתן לי אזרחות של המדינה הפלסטינית?" אבו מאזן השיב: "התשובה האסטרטגית היא לא! אתם חייבים להישאר היכן שאתם, להגן על זכויותיכם ולשמור על קהילתכם, אינכם זקוקים לדרכון כדי להוכיח שאתם פלסטינים. ב-1948 מנו הפלסטינים בישראל 138 אלף ועתה למעלה ממיליון. המולדת הזו היא מולדתכם. אתם חייבים להישאר שם והדבר אינו מפחית כחוא-זה מן העובדה שאתם ערבים ופלסטינים.... הניפו שני דגלים: 'דגל השוויון ודגל המדינה הפלסטינית למען אחיכם בשטח הכבוש' (הוא לא הזכיר את דגל ישראל).

בשיחה זו הודה אבו מאזן, שלא הגיוני לדרוש מישראל לקבל את כול "הפליטים", "או אפילו מיליון אחד מהם" – "משמעות הדבר היא קיצה של ישראל". ברם, הוא עומד על כך, שעל כל פלסטיני יהיה להחליט אם ברצונו ל"שוב" לישראל, או לקבל פיצוי כספי; אבו מאזן הודיע בעבר, כי יישאר במדינה הפלסטינית ולא ישוב לעיר הולדתו צפת, ואילו בנו (יאסר עבאס) ונכדו הודיעו שבכוונתם "לשוב לצפת, בפלסטין".

בראיון ל"אח'באר אל-יום", בנובמבר 2014, הציע אבו מאזן "הסדר ביניים", שכולל בראיתו את סיום הכיבוש והקמת מדינה פלסטינית (הוא מתנגד לכל "הסדר ביניים", שאינו נסיגה על בסיס גבולות 1967). בראיון הוא פנה לכאורה לנתניהו ואמר: "אני מקבץ נדבות כדי לשלם לפקידים, למגזרי הבריות והחינוך, ואילו לכובש יש הכול. לא אמשיך כך. קח את כל השלטון הזה [של הרשות הפלסטינית], שאם לא כן בוא נדבר על השלום שאישר העולם, כלומר

גבול בין שתי מדינות וירושלים בירתנו. בשאר הנושאים, כגון הפליטים הביטחון ועוד, נדון אחר כך....".

אבו מאזן שולל השתתפות של פלסטינים ישראלים בהתקוממות; בשיחה שנערכה ב-2009 הוא הבהיר: "איננו רוצים שתיטלו חלק בשום אנתיפאדה". עמדה זו באה לידי ביטוי גם באירועים האלימים שהתפתחו בזירה הישראלית-פלסטינית בשבועות האחרונים. במהלך אוקטובר 2015 קרא אבו מאזן למתן את תגובותיהם של אזרחי ישראל הפלסטינים ופנה לחברי הכנסת מ"הרשימה המשותפת", שקיימו עמו קשר ישיר, לבל יעלו להר הבית בעת המתיחות. קריאה זו שונה מהקריאות להיאבק בישראל, שהעביר לכלל הפלסטינים. למשל, בנובמבר 2014 התקיים ברמאללה כינוס של פת"ח בראשותו, תחת הכותרת: "מושב השהידים של המולדת, השהידים של ירושלים, השאהדים של אל-אקצא". בדברים שנשא אבו מאזן באירוע הזה, הוא קרא לכולם להקריב עצמם למען אל-אקצא, בציינו, כי ההגנה על אל-אקצא היא זכות מוסרית, לאומית ודתית. בהודעת הסיכום שיבחה המועצה את התעוררות הגבורה של הציבור בירושלים; הזהירה מפני הניסיון לטמא את אל-אקצא; המליצה להקצות כסף למשפחות השאהדים והביעה נחישות להמשיך במאבק. ב-14 אוקטובר 2015 הצהיר אבו-מאזן, כי ישראל פועלת "לתקוף את מסגד אל-אקצא – ליהד אותו ולחלק אותו". דברים שישראל שללה מכל וכל.

משמעויות אסטרטגיות

בעמדת אבו מאזן ניכרים יסודות מהעמדה הפלסטינית, המוכרת מאז שנת 1947 ואף קודם לכן, השוללת עקרונית מדינה יהודית בארץ ישראל, תוך התאמתה למציאות הנוכחית. ניתן לראות במדיניות זו עדות לחתירה להקמת מדינה פלסטינית עצמאית על בסיס גבולות 1967, שבה לא ישכנו יהודים, ולצדה ישראל כמדינה דו-לאומית, יהודית-פלסטינית, שבה "המיעוט" הפלסטיני ילך ויתחזק. כלומר, השלמה עם ישראל כמדינה רוב יהודי (דה פקטו) לפרק זמן היסטורי מוגבל בלבד. בצדה המזרחי של המדינה הפלסטינית תתקיים ירדן, שבה קיים רוב פלסטיני זה שנים רבות. כך תתקיים דומיננטיות פלסטינית, ברמות שונות, בשתי גדות הירדן. נראה, כי אבו מאזן מייחס לאוכלוסיית הערבים-פלסטינים הישראלים, ובפרט לגידולה העתידי, תפקיד חשוב בעיצוב דמותה של ישראל כמדינה דו-לאומית, בהיבטים הדמוגרפיים ופוליטיים. הוא מצפה להגדיל את חלקם באוכלוסיית אזרחי ישראל במספר דרכים, שהמשותף להן, הוא שתנועת פלסטינים לתוך ישראל תהא חד-סטריט: מימוש זכות השיבה בהיקף ניכר; מדיניות פלסטינית לשימור ולהעלאת מספרן של תעודות הזהות הישראליות בידי פלסטינים, שתכלול אי-מתן דרכונים פלסטינים לאזרחים פלסטינים ישראלים שירצו בכך; ואי-הסכמה לקבל מישראל שטחים מתוך הקו הירוק, המאוכלסים באזרחים ישראלים פלסטינים, במסגרת חילופי שטחים במשא ומתן. ניתן להעריך, כי התנגדותו הנוכחית של אבו מאזן למאבק אלים מצד פלסטינים-ישראלים נובעת מחשש שהאלימות תוביל לתגובת נגד של ישראל, שתפגע במעמדם, ביכולתם לקדם אינטרסים פלסטיניים במערכת הפוליטית הישראלית ובסיכוי למימוש "זכות השיבה". בראייתו, הוא נזקק עתה רק לעוצמתם הפוליטית בישראל (שלה הוא בוודאי ער, נוכח קשריו הישירים עם מנהיגים מקרב ערביי ישראל). עוצמתם של חברי הכנסת הערבים הומחשה למשל בספטמבר 1995, אז היטו את לשון המאזנים בכנסת לטובת אישור "הסכם הביניים" בין ישראל לפלסטינים (ברוב של 61 מחייבים לעומת 59 מתנגדים, כלומר: בלי רוב בקבוצת חברי הכנסת היהודים).

יש להניח, שאבו מאזן מבין שמימוש התביעה לזכות השיבה בהיקף ניכר אינה מעשית, בעוד הוא מתקשה להתפשר עליה, שכן גם כך מעמדו אינו איתן. הוא לבטח מבין שעמדה זו מעכבת את חידושו וקידמו של המשא ומתן על הסכם הקבע, ולכן את סיום "הכיבוש" והקמת מדינה פלסטינית. על כן, הוא הציע את פתרון הביניים, שבמסגרתו תוקם מדינה פלסטינית על בסיס גבולות 1967 ובירתה בירושלים המזרחית, בלי הכרה פלסטינית בישראל כמדינה יהודית ותוך דחיית הדיון בסוגיית מחלוקת מהותיות אחרות. נראה שהוא מעדיף, שהסדר ביניים ברוח זו יכפה על הצדדים על ידי המערכת הבינלאומית.

מבחינת ישראל, ניתן לראות בהצעתו ניסיון לקבל את מרב הנכסים שיכלו הפלסטינים להשיג בהסדר הקבע, רק בלי הסכם שכזה, בלי הכרה מספקת בישראל ובלי סיום הסכסוך – מה שיותר פתח לתביעות נוספות בעתיד. ברם, יש העשויים למצוא בהצעה כזו פתח לדיון בהיפרדות בהסכם, שהיא עדיפה על פני נסיגה חד-צדדית.